

AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
<http://ageconsearch.umn.edu>
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

JOURNAL OF CENTRAL EUROPEAN GREEN INNOVATION**HU ISSN 2064-3004**Available online at <http://greeneconomy.karolyrobert.hu/>

**ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI KIS-ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK
VERSENYKÉPESSÉGÉNEK VIZSGÁLATA****BORBÁS LÁSZLÓ**

Abstract:

Jelen tanulmány elkészítésével az volt a célom, hogy az Észak-magyarországi kis-és középvállalati szektor versenyképességi tényezői közül néhányat feltárva, elemezzem egy konkrét, empirikus kutatás eredményei segítségével azt. A téma régóta napirenden van és többféle megközelítésben történtek vizsgálatok a kkv szektor versenyképességének feltárására. A kutatás során a regionális innovációs szempontok kerültek előtérbe. A régió cégeinek versenyképessége szempontjából fontos, hogy milyen minőségű üzleti környezet, ezen belül infrastrukturális háttér veszi körül őket. Ezen háttér elemei alkotják azon endogén tényezőket, amelyek a vállalkozások sikere szempontjából meghatározók lehetnek. Az innovációs folyamat egyes lépéseinél felmerül a kérdés, hogy mennyire tudnak a régió kis-és középvállalkozásai a környezetükben fellelhető egyes intézményekre támaszkodni. Megvizsgálásra került, hogy a régióbeli cégek, tudományos intézmények és más szervezetek milyen mértékben vesznek részt az ötletgyártás, ötletfejlesztés illetve üzleti hasznosítás folyamatában. A felmérés egyik eredménye, ami alátámasztja többek észlelését, hogy a relatíve gyenge versenypozícióban lévő vállalkozások sem képesek jelentős mértékben hozzájárulni a régió versenyképességéhez

Kulcsszavak: *versenyképesség, kkv szektor, üzleti környezet, régiók*

ANALYSIS OF COMPETITIVENESS OF SMES IN THE NORTH-HUNGARIAN REGION

In the framework of the present paper our aim is to analyse, based on empirical research, some competitiveness factors of the SMEs located in the North-Hungarian Region. This topic is considered to be up to date for a long time, and there has been continuous efforts from different points of view for the analysis of the competitiveness of the SME sector. We focus on the regional innovation viewpoint. The quality of the business environment and inside this the quality of the infrastructure is crucial for the competitiveness of the regional firms. The elements of this background give those endogenous factors which may be decisive for the success of the enterprises. In case of the steps of the innovation process we have to ask the question, how much the SMEs are able to lean on the institutions in their localities. How intensively do regional firms, scientific institutions and other organizations participate in the idea creation, idea development and business implementation process. Based on the above, we can come to conclusions on the SMEs contribution to the region's competitiveness.

Key words: *competitiveness, SMEs, business environment, regions*

Szakirodalmi áttekintés

A versenyképesség olyan komplex jelenség, amelynek értelmezése és mérése is sok nehézségbe ütközik. Losonczi szerint a versenyképességnek mintegy tízezerféle megközelítése, értelmezése lelhető fel a szakirodalomban. (LOSONCZI, 2004) A közgazdaságtan klasszikusaitól kezdve hosszú azon szerzők sora, akik egymástól sokszor gyökeresen különböző módon és okból foglalkoztak ezzel a valóban összetett kérdéskörrel. Az közgazdaságtani és valamint a gazdálkodás –és szervezéstudományi megközelítés eltéréseire mutat rá Czákó, kiemelve, hogy a két tudományág mind tárgyában, mind pedig megközelítésmódjában eltér egymástól. (CZÁKÓ, 2000). Az idők folyamán a statikustól a dinamikus felé mozdult el az elméleti szakemberek megközelítése. Kezdetben a külkereskedelemből származó előnyök foglalkoztatták leginkább a teoretikusokat, ezt fejezi ki Smith abszolút, Ricardo komparatív előnyökre vonatkozó klasszikus elmélete. (SZENTES, 1999). Ezen megközelítések az erőforrások rendelkezésre állására fókuszáltak, és azokat alapvetően adottságként, időben változatlanként kezelték. (TÖRÖK, 2003; MAJOROS 1997). Az 1980-as években jelentek meg azok a dinamikus versenyképességi elméletek, amelyek már a versenyképességet időben változó kategóriaként kezelik, amely akítható és javítható. Ezen megközelítésben az innovatív gazdasági környezet elősegíti a komparatív előnyök kialakulását. (BUCKLEY et al., 1992). A gazdálkodástudományi megközelítés élő klasszikusa M. Porter alapvetően befolyásolta (ja) a versenyképességgel kapcsolatos gondolkodást, aki új, gyakorlatias szemléletmódot hozott és rendszerezte a versenyképességre ható tényezőket. Alapkérdése az volt, hogy milyen tényezők határozzák meg egyes országok világgazdasági versenyben elért sikereit, illetve kudarcaikat. A nemzetgazdaság versenyképességének okait kutatva, azokat a vállalatok nemzetközi versenyben elért sikereire vezette vissza. (PORTER, 1990). Porter híres gyémánt-modellje alapvetően a vállalatokon kívüli üzleti környezet elemeinek rendszerezésén, valamint a kormányzati tényezők szisztematikus áttekintésén alapszik. A mikroökonómia összetevőit felbontva vállalaton belüli és vállalaton kívüli elemekre a vállalati működés és stratégia kifinomultságát, illetve a mikroökonómiai üzleti környezet minőségét meghatározó tényezőket különböztette meg (LENGYEL, 2000). A Porter féle modell minden eleméhez szorosan kapcsolódik az innováció fogalma. A vállalatok versenyelőnyeinek kialakulását és tartós fennmaradását az innovációs képesség és készség nagymértékben befolyásolja, mivel az innováció iránya és gyorsasága alapozza meg a termelékenység alakulását. (PORTER, 1998). Porter négy meghatározó tényezőt említ a versenyelőnyök forrásaiként (PORTER, 1990) Fontos megemlíteni, hogy az ún. makrokörnyezet elemeinek kiemelt fontosságot tulajdonított.

- Tényezőellátottság: természeti tényezők, infrastruktúra, pénzügyi források, humán erőforrások, tudásbázis.
- Vállalati stratégia, szerkezet és verseny: stratégiák, célrendszerek, hazai verseny jellemzői.
- Keresleti feltételek: hazai kereslet (egyéni és szervezeti vásárlók) mennyisége és igényessége, kereslet nemzetközivé tétele.
- Támogató és kapcsolódó iparágak: támogatók, kapcsolódók, klaszterek.

Ezen tényezők rendszert alkotnak és komplexen értelmezendők.

Porter később a regionális klaszterek jelentőségére hívja fel a figyelmet, amelyeket vállalatok és intézmények földrajzi koncentrációjaként értelmez. (PORTER, 1998).

Az Európai Unió Versenyképességi Tanácsa is alapvetően a porter-i szemléletet elfogadva határozta meg a versenyképesség fogalmát: „A versenyképesség a termelékenység növekedéséből és a foglalkoztatás magas szintjéből ered, amely egyaránt megmutatkozik az európai vállalatok globális piacokon elért sikereiben és a reáljövedelmek növekedésében, ami magas életszínvonalat biztosít mindenki számára.” (Competitiveness Council ,2004 p. 2)

Czakó kiemeli, hogy ezen dokumentum összekapcsolja a versenyképesség Egyesült Államokban elfogadott megközelítését az ún. „európai modell” szemléletével. Az amerikai Versenyképességi Tanács (US Competitiveness Council) dokumentumai alapján az amerikai megközelítés lényege, hogy a nemzetgazdasági versenyképesség a vállalatok versenyképességén alapul, ezért a kormányzati politika feladata a vállalati versenyképességét előmozdító környezet megteremtése. (CZAKÓ, 2004).

Az EU több dokumentuma is kiemelten foglalkozik a KKV szektor helyzetével és annak versenyképességével. Egyebek mellett új szemléletmódot tükröz „A közösség lisszaboni programjának végrehajtása: Modern kkv-politika a növekedésért és foglalkoztatásért” című bizottsági közlemény. A Bizottság ebben kiemeli, hogy a KKV-k kulcsszerepet játszanak a lisszaboni program megvalósításában. Ugyanakkor célként fogalmazza meg a KKV szektor versenyképesebbé tételének szükségességét (COM(2005)551 végleges. pp. 13) A későbbiekben a 2007-2013 közötti időszakra vonatkozó Versenyképességi és Innovációs Keretprogram (COM(2005)121final) fő célkitűzése a versenyképes és innovatív információs társadalom fejlődésének felgyorsítása, szoros összekapcsolva a KKV-k versenyképességének előmozdításával.

A KKV szektor versenyképességének, ezen belül is a regionális szintű versenyképességnek a kutatása az utóbbi évtizedekben vett lendületet hazánkban. Részben az EU fent említett megközelítése is inspirálta ezen kutatásokat, részben pedig a háttérben meghúzódó elméleti problémák is tisztázásra vártak(nak). A hazai kutató műhelyek közül a Pécsi Tudományegyetemen folyó munka a KKV szektor

fejlődését és növekedését befolyásoló tényezők elemzésére fókuszálva, és komplex koncepcionális modell kidolgozásának igényével végzett, illetve végez részben úttörő jellegű kutató-tevékenységet. (SZERB 2008, SZERB et.al 2016) A Corvinus Egyetem Kisvállalkozásfejlesztési Intézete a gyakorlati megközelítést helyezi előtérbe, és a vállalkozások által használható praktikus tudástartalmakra, például a vállalkozás alapításra helyezi a hangsúlyt. A Kodolányi Főiskola az innováció és versenyképesség összefüggéseinek kutatásában jár az élen (CSATH, 2011). A gyöngösi Károly Róbert Főiskolán a vállalati tevékenység háttérében meghúzódó társadalmi-gazdasági összefüggések, valamint a vállalati menedzsment kisvállalkozásokra vonatkozó jellemzőinek feltárása képezi a kutatás fő irányát. (TAKÁCS 2014, TAKÁCS-GYÖRGY K. 2014, TAKÁCS et.al.2017).

Anyag és módszer

A kutatás általános tárgya annak feltárása, hogy a kis-és középvállalkozások milyen módon járulhatnak hozzá a régiók versenyképességéhez. Ezen cél eléréséhez járulhat hozzá az Észak-magyarországi régió kis-és középvállalkozásai körében végzett empirikus vizsgálatból nyert információk elemzése. A munka a Budapesti Műszaki Főiskolán korábban megkezdett kutatások eredményeire is alapoz (TIBOR, 1998, KADOCSA, 2004, BORBÁS, 2005). A vizsgálat Michael Porter harvardi professzor és munkatársai által összeállított és a világ több táján korábban lekérdezésre került kérdőív (PORTER 2001) adaptált és néhány saját kérdéssel kiegészített változatára épül. A D&B Hungária által rendelkezésünkre bocsátott, a hatályos szabályozásnak megfelelően leválogatott címlista alapján dolgoztunk, azzal a kitételrel, hogy a mikrovállalkozások is kerültek a mintába, de csak négy főnél többet foglalkoztatók. A címlista összesen 2.443 db céget tartalmazott. Ebből 1015 részére küldtük el a kérdőívet e-mailen illetve kerestünk meg személyesen. A visszaérkezett kérdőívek száma összesen 251 db, ebből 209 db bizonyult minden tekintetben értékelhetőnek. Az adatfelvétel 2015-ben, január és február hónapokban történt.

A kérdőív szerkezete lehetővé tette, hogy a kis-és középvállalkozásokat azok innovációs képességén keresztül vizsgáljuk, így közelítve azok hozzájárulásához a régió versenyképességéhez. A kérdőív a következő főbb kérdéskörökre koncentrál: üzleti környezet, együttműködő céges hálózatok a régióban, gazdasági várakozások és attitűdök, valamint az üzleti szolgáltatások elérhetősége régió, illetve ezen belül megyén és kistérségen belül. Az innováció fogalmát Porter nyomán szélesen, úgy értelmeztük, hogy az a tudás átvitele új termékekbe, termelési eljárásokba és szolgáltatásokba. Tehát az innováció több mint pusztán tudomány és technológia, a marketingben, az elosztási rendszerekben és a szolgáltatásokban megjelenő fejlődés, előrelépés is ebbe a kategóriába sorolandó.

A felmérés eredményei

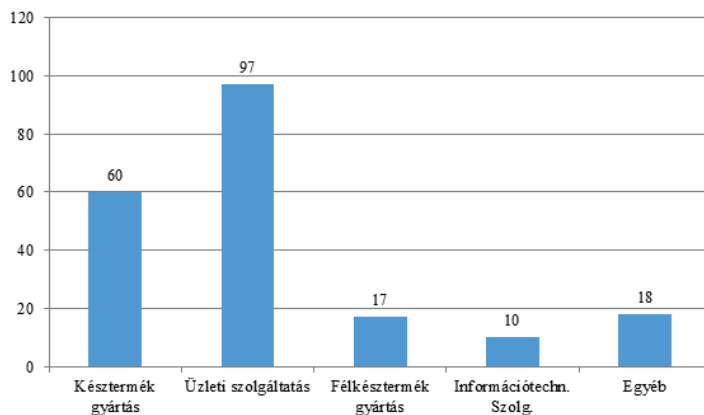
Minta specifikáció

209 érvényes válasz alapján a felmért vállalkozások közel fele a 10-20 év közötti kategóriába esik, tehát általánosságban elmondhatjuk, hogy jellemzően a piacon a lábukat hosszabb távon is megvetni tudó cégek kerültek nagyrészt a mintába. Meg kell jegyeznünk, hogy a minta nem tekinthető reprezentatívnak az Észak-magyarországi kis-és középvállalkozások vonatkozásában, mivel nem tükrözi a cégek nagyság, életkor és terület szerinti valós megoszlását. A válaszadók között vannak mikrovállalkozások is, de itt kizárólag a négynél több főt foglalkoztatókat szerepeltettük. A két olyan vállalkozás, amely 250 főnél többet foglalkoztat, az árbevétel tekintetében nem éri el a nagyvállalatokra vonatkozó árbevételi limitet, így középvállalkozásnak minősül.

Méretkategória	Gyakoriság	Arány (%)	Érvényes megoszlás (%)	Kummulatív megoszlás (%)
0-9 fő	47	18,7	22,5	22,5
10-49 fő	118	47,0	56,5	78,9
50-249 fő	42	16,7	20,1	99,0
250 fő felett	2	0,8	1,0	100,0
összesen	209	83,3	100,0	
Hiányos	42	16,7		
Mindösszesen	251	100		

1.táblázat A válaszadók megoszlása létszám kategóriák szerint

Forrás: saját szerkesztés

1. ábra A válaszok megoszlása az üzleti tevékenység jellege szerint

Forrás: saját szerkesztés

Jelen tanulmány keretében, hangsúlyozva, hogy a kérdőív számos további elemzési lehetőséget kínál, az alábbi előzetes feltételezéseink igazolását vagy elvetését célozzuk:

H1 A régió adottságai (az üzleti környezet endogén tényezői) nem kedvezőek a vállalkozások számára.

H2 A régióban található intézményeknek, illetve üzleti partnereknek csak gyenge a hatása az innovációs folyamat egyes lépéseire.

Az első hipotézis vizsgálatához a rendelkezésre álló kérdések alapján indexeket szerkesztettünk. Ennek keretében több, magas szintű alapmutatót vonunk össze egyetlen változóba. Ezen megoldás előnye, hogy az átlagokhoz képest az indexek lényegesen informatívabbak, míg a faktorokhoz képest kevesebb a tartalomvesztés.

Az index-szerkesztés feltételei:

- az állítások azonos mérési szintűek és fokozatú skálák.
- a válaszadás iránya (pozitív skála) azonos.

Az indexeket az alábbi képlet alapján számoltuk:

$$I_i = \frac{P_i - P_{\min}}{P_{\max} - P_{\min}} * 100$$

amelyben

P_i = az i-edik megkérdezett összesített pontszáma;

P_{\min} = az elméletileg lehetséges minimális összpontszám,

P_{\max} = az elméletileg lehetséges maximális összpontszám.

Az indexek 100%-os értéke az optimális vagy ideális helyzetet jelenti, azaz mindegyik vizsgált tulajdonság a legmagasabb minősítéssel rendelkezik. A 0%-os érték a legkedvezőtlenebb helyzetet mutatja.

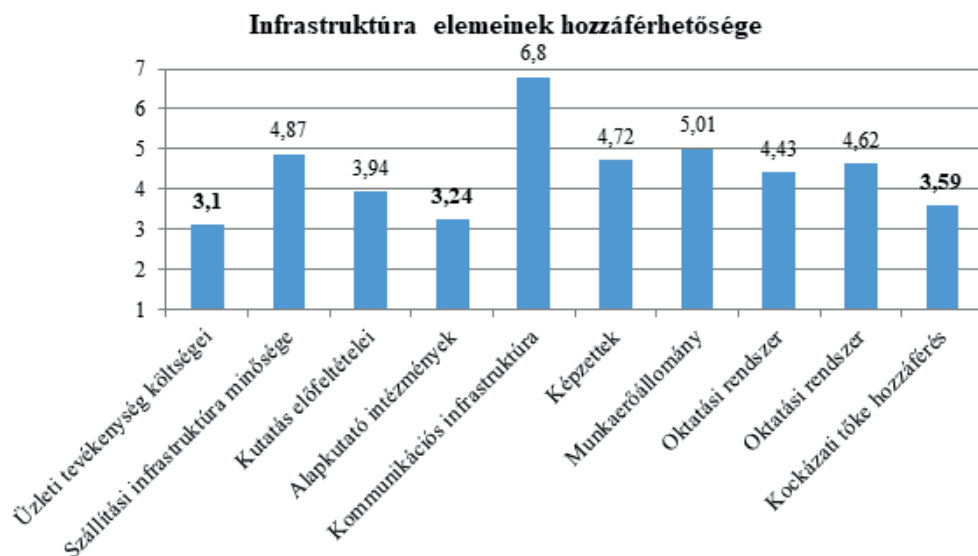
A következő indexeket hoztam létre a vizsgált állítások alapján:

Az *infrastruktúra elemek index* azokat az alapvető erőforrásokat (anyagi jellegű javak és immateriális tényezők) tartalmazza, amelyek egy cég versenyképességét alapvetően befolyásolják. Elemei:

- az üzleti tevékenység költségeinek megítélése más régiókhoz képest,
- a szállítási infrastruktúra minősége más régiókhoz képest,
- a kutatást elősegítő feltételek korlátozottsága,
- tudástranszfer az alapkutatást végző intézményektől,
- a kommunikációs infrastruktúra kielégítő volta,
- képzett tudósok és mérnökök,
- rendelkezésre álló képzett munkaerő állomány,
- az általános és középiskolai oktatási rendszer színvonala,

- a közép- és felsőfokú oktatás szakember kibocsátása,
- kockázati tőke hozzáférhetősége.

Egyszerű leíró statisztikával jellemezve a legfontosabbnak a kommunikációs infrastruktúra kielégítő voltát tekintették a megkérdezettek. (2. ábra)

2.ábra Az infrastruktúra elemek hozzáférhetőségének megítélése, átlagok

Forrás: saját szerkesztés

A kommunikációs infrastruktúra hozzáférhetőségével (minőségével) szemben gyakorlatilag nem merült fel kifogás. A rendszerváltás óta ezen a téren még a legkevésbé fejlett régiókban is forradalmi változás következett be. (2. ábra) Az üzleti tevékenység költségei kapták a legalacsonyabb osztályzatot, vagyis összességében magasnak ítélik őket az Észak-magyarországi vállalkozók. Hasonlóan kedvezőtlen helyzetet tapasztalhatunk az alapkutatót végző intézmények és a KKV szektor kapcsolatában is. A kockázati tőkéhez való hozzáférés igénye pedig a vállalkozások csak szűkebb csoportját érinti eleve, a helyi szolgáltató cégek túlnyomó többsége számára eleve nem releváns a probléma.

Az életminőség index: egy régió kulturális, természeti és egyéb jellemzőire utal, amelyek hatással vannak a családi életszínvonalra. Az indexet alkotó elemek és a hétfokozatú Likert skálán jelölt válaszok átlaga:

- életminőség összességében (átlagosan 4,59),
- a létfenntartás költségei (átlagosan 3,9).

Az életminőség összességében az előzetesen várhatóhoz képest kedvező megítélést kapott, míg a létfenntartás költségei, különösen a régió fejlettségi szintjét is figyelembe véve, relatíve magasnak minősülnek.

A *helyi keresleti viszonyok index* a kifinomult és igényes vásárlói réteg jelenlétére vagy kialakulására vonatkozik, amely innovációs szempontból nyomást gyakorol a cégekre és lehetővé teszi a meglévő és jövőbeni szükségletek megismerését. Az indexet alkotó elemek és a hétfokozatú Likert skálán jelölt válaszok átlaga az alábbiak szerint alakult:

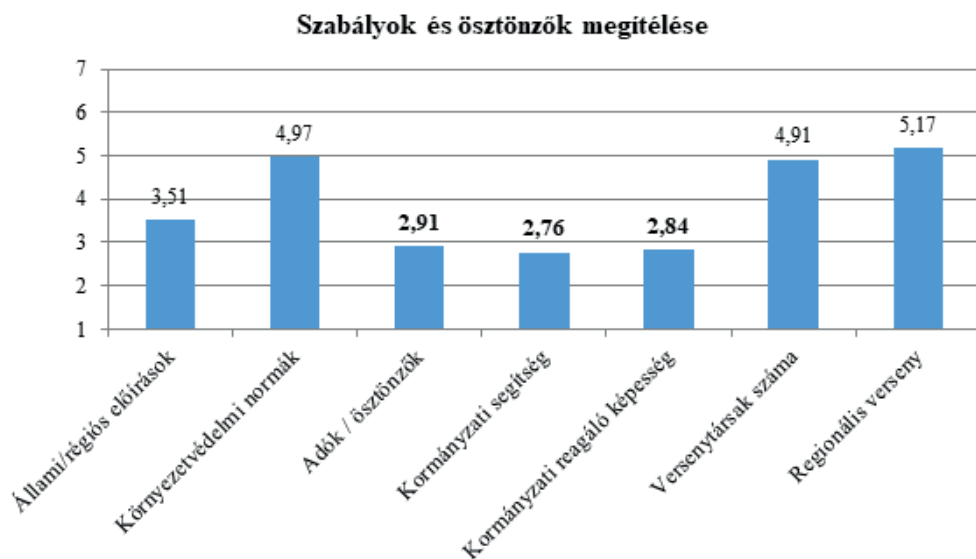
- a régió fogyasztóinak igényessége a termékek és szolgáltatásokkal kapcsolatban **(átlagosan 2,96)**,
- speciális fogyasztói igények megléte (átlagosan 4,66),
- fogyasztói visszajelzés (átlagosan 4,34).

A régió fogyasztóinak igényessége a három alatti átlagot tekintve nem gyakorolt kellő nyomást a régió vállalkozásaira. Nem érezhető az a regionális húzóerő, amely a cégeket új módszerek illetve termékek bevezetésére sarkallná.

A *befektetésekre és a versenyre vonatkozó szabályok és ösztönzők index* az a háttér, amelyben a vállalati stratégia és versengés alakul. Elemei a következők:

- az üzleti tevékenységre ható állami és régiós előírások,
- állami és regionális környezetvédelmi normák és biztonsági szabályok,
- K+F befektetésekre ható állami és helyi adók,
- K+F-be való befektetést segítő központi kormányzat és helyi önkormányzat,
- A kormányzat általános reagáló képessége,
- a versenytársak száma,
- a regionális verseny intenzitása.

A fenti tényezők közül meghatározó a regionális verseny intenzitása, az állami és regionális környezetvédelmi normák és biztonsági szabályok, továbbá a versenytársak száma (3. ábra).

3.ábra A befektetésekre és a versenyre vonatkozó szabályok és ösztönzők megítélésének átlagai

Forrás: saját szerkesztés

A regionális verseny intenzitása a válaszadók tapasztalata(érzülete) szerint meglehetősen magas, illetve a versenytársak számát is közel azonos módon értékeli. A környezetvédelmi normáknak való megfelelés is komoly erőfeszítést igényel a KKV-k részéről. Feltűnő a kormányzati segítség rendkívül negatív értékelése, csakúgy, mint a kormányzat reagáló képességének gyenge minősítése.

A *kapcsolódó és támogató iparágak index* a nemzetközileg is versenyképes erőforrások helyi elérhetősége, valamint azok az iparágak, amelyek elérhetőek és hozzájárulnak a technológiák, marketingcsatornák és/vagy a vevők megosztásához. Az indexet alkotó elemek és a hétfokozatú Likert skálán jelölt válaszok átlaga a következők szerint alakul:

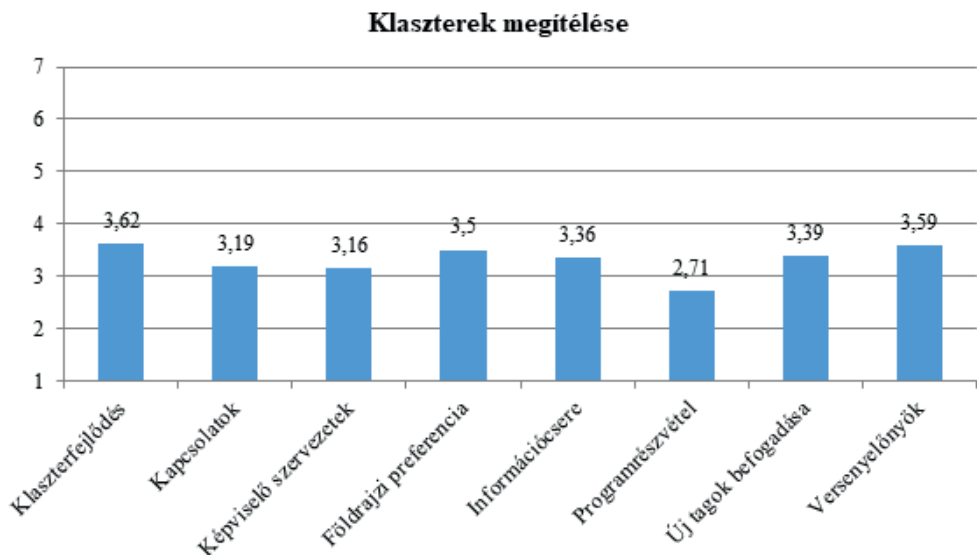
- speciális erőforrások helyi elérhetősége (átlagosan 4,94),
- a speciális erőforrások minősége (átlagosan 4,85),
- a speciális erőforrásokat nyújtók részvétele a termékfejlesztésben (átlagosan 3,56),
- a régió vállalkozásainak információ megosztása (átlagosan 2,76).

A speciális erőforrások helyi elérhetőségére és azok minőségére vonatkozóan, bár jelentős szórás mellett, kevéssé panaszkodnak a cégek vezetői. Valós, nem csak Észak-magyarországi, problémát tükröz a régióban tevékenykedő cégek egymás kö-

zötti információ megosztásának az elégtelensége. Itt természetesen nem a szorosan vett üzleti titkok megosztásáról van szó a versenytársakkal, hanem olyan információkról, amelyek egyik fél versenypozícióját sem érintenék hátrányosan.

A *klaszterek index* az iparági, egymáshoz kapcsolódó cégek és intézmények, szervezetek földrajzi koncentrációjára vonatkozik. Elemei:

- a klaszter fejlettségi foka,
- a cégek és szervezetek közötti kapcsolatok,
- a klaszter szervezeteinek hatékonysága,
- földrajzi preferenciák alkalmazása a partnerválasztásban,
- információcsere a klaszterben,
- részvétel a klaszterszintű programokban,
- a klaszter nyitottsága,
- fogyasztói trendek felismerése a klaszterben.

4.ábra A klaszterek megítélésének átlagai

Forrás: saját szerkesztés

A klaszterek vonatkozásában feltűnő az átlagok kísérteties közelsége, ráadásul viszonylag alacsony szinten. Ennek okát egyrészt a klaszterek elterjedtségének kezdetlegességében, másrészt pedig abban kereshetjük, hogy a cégek igen jelentős hányada számára a fogalom is ismeretlen. Ilyen esetben a közepes körüli érték alapvetően azt jelentheti, hogy számukra érdektelen illetve ismeretlen dologról van szó. Ettől függetlenül figyelemre méltó, hogy a klaszter szintű programokban való részvétel

egészen alacsony szintű. Ennek az egyik lehetséges magyarázata az, hogy nincsenek is ilyenek. Bár a klaszterek esetében a földrajzi preferencia definíció szerint alapkövetelmény lenne, a 3,5-es átlag ennek az ellenkezőjéről tanúskodik az Észak-magyarországi régió esetében. (4. ábra)

A régió összesített megítélése az üzleti innováció szempontjából átlagosan 4,41, de nagy szórás (1,41) mellett.

A fentiek alapján szerkesztett – üzleti környezet – index értékek a következők szerint alakulnak:

Index	Index átlagos értéke
Infrastruktúra elemei	56,0%
Életminőség	54,0%
Iparágak	50,7%
Helyi keresleti viszonyok	49,9%
Szabályok és ösztönzők	47,8%
Klaszterek	38,9%

2.táblázat Az üzleti környezet index értékei

Forrás: saját szerkesztés

Ahogy az összesítő táblázatból jól látható, a 100%-os ideális állapothoz képest, még a legkedvezőbb képet mutató indexek értékei sem sokkal haladják meg az ötven százalékot. Ebben a tekintetben az infrastrukturális háttér látszik a relatíve legelőnyösebbnek. Mint az a korábbiakból kiderült, ebben a kommunikációs infrastruktúrával való szinte tökéletes elégedettség játszik legnagyobb szerepet. A klaszterek egyértelműen a sereghajtók, ennek lehetséges okait fentebb elemeztük. Ebből az is következik, hogy ezen a téren mind a cégeknek, mind pedig a klaszteresedés elterjedésében érdekelt további feleknek (kamarák, önkormányzatok, tudományos intézmények stb.) rendkívül sok teendőjük van a helyzet javítása érdekében.

Az eddigiek alapján úgy tűnik tehát, hogy az előzetes várakozások sajnos igazolódtak, az üzleti környezet endogén elemei nem kedvezőek az Észak-magyarországi KKV szektor számára.

H2 A régióban található intézményeknek, illetve üzleti partnereknek csak gyenge hatása az innovációs folyamat egyes lépéseire.

A regionális innovációs tevékenység szempontjából kiemelkedően fontos kérdés, hogy a régióban található intézmények mennyiben tudják segíteni a kis-és középvállalkozásokat az innovációs folyamat egyes szakaszaiban. Kérdőívünk részeként megkérdeztük a vállalkozásokat, hogy melyek azok a veszélyforrások illetve melyek

azok a lehetséges pozitív hatások, amelyekkel számolnak az üzleti tevékenységük sikere szempontjából az elkövetkező évekre. Mindkettőből hármat jelölhettek meg a válaszadók.

A vastaggal jelzettek a vállalkozások legszélesebb köre szerint rendelkeznek pozitív hatással vagy jelentenek jövőbeli veszélyt. (3. táblázat)

<u>Pozitív hatás</u> (%)	Jövő- beli veszély (%)	Tényező
79,1	34,7	Üzleti tevékenység költségei(ingatlan árak, bérek és fizetések, szolgáltatások ára stb.)
52,4	84,0	Szállítási infrastruktúra minősége
92,0	84,4	Kutatáshoz szükséges speciális feltételek* (életkor sign <0,000; CV=0,428)
78,2	87,1	Képzett tudósok és mérnökök
92,0	88,4	Tudástranszfer a kutatóintézetekből
43,6	90,7	Kommunikációs infrastruktúra
50,7	70,7	Megfelelően képzett munkaerő rendelkezésre állása
88,9	77,3	Az általános és középfokú oktatás minősége
68,4	88,9	Felsőfokú képzésben részt vett alkalmazottak
80,4	55,6	A tőkéhez való hozzáférés lehetősége
55,8	89,9	Igényes régióbeli vevők, akik visszacsatolást nyújtanak a cégnek* (életkor sign<0,031; CV=0,210)
56,9	88,9	A régióbeli vevők speciális igényei
90,7	60,0	Gyártási folyamatokra, termékekre és szolgáltatásokra vonatkozó állami és helyi szabályozás
92,9	72,9	Állami és regionális környezetvédelmi/biztonsági szabályozás
88,9	84,9	A K+F-be való beruházásokhoz kapcsolódó állami és regionális adó és más kedvezmények
91,1	47,6	Az állami szabályozás/politikák kiszámíthatósága
90,2	64,4	A kormányzatnak a vállalkozások igényeire való érzékenysége

70,2	49,8	A verseny erőssége az Önök iparágában
60,9	84,9	Az Önök beszállítóinak minősége és régió belüli elérhetősége
80,0	91,6	A régió belüli beszállítók közreműködése az új termékek fejlesztésében
77,8	87,1	Az Önök klaszterében lévő cégek és szervezetek közötti kapcsolatrendszer
90,7	90,7	K+F erőfeszítésekben való részvétel a regionális szervezetekkel együtt

3.táblázat Az üzleti környezet által érzékelt veszélyforrások

Forrás: saját szerkesztés

Méretkategóriák szerint vizsgálva a verseny a kisvállalkozások véleménye szerint a legerősebb (75,2%, sign=0,005; CV=0,211).

A válaszadók által a legpozitívabbnak értékelt tényezők az alábbiak:

Kommunikációs infrastruktúra (10,7%)

Megfelelően képzett munkaerő rendelkezésre állása (8,9%)

Igényes régióbeli vevők, akik visszacsatolást nyújtanak a cégnek (6,7%)

Legnagyobb veszélynek értékelt tényezők:

Üzleti tevékenység költségei (ingatlan árak, bérek és fizetések, szolgáltatások ára stb.) (17,3%)

A verseny erőssége az Önök iparágában (12,4%)

Az állami szabályozás/politikák kiszámíthatósága (9,8%)

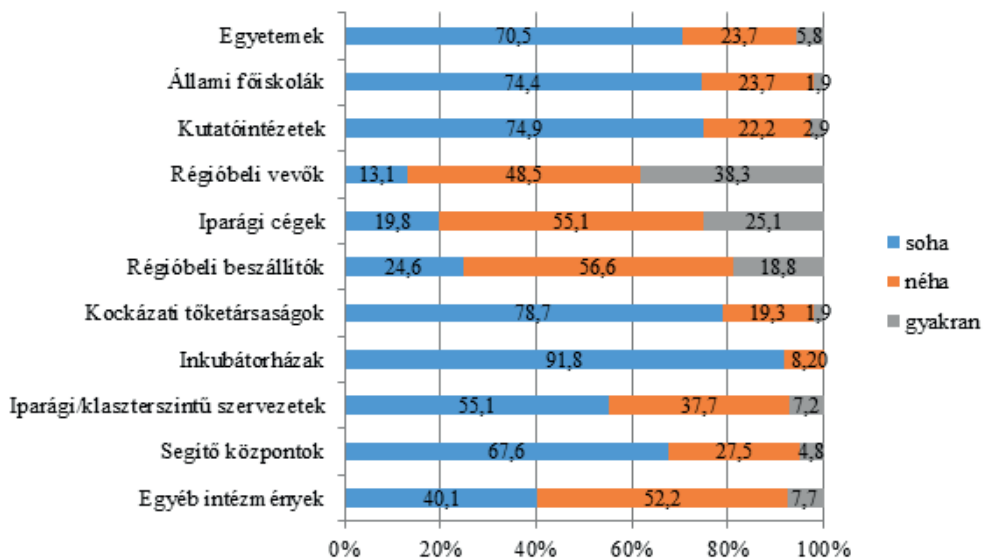
Ahogy az már a korábbiakban is említésre került, a kommunikációs infrastruktúrával való elégedettség magas fokú a régióban, és úgy tűnik, hogy a megfelelően képzett munkaerő rendelkezésre állását is relatíve magasra értékelik a válaszadók. A veszélyforrások között az üzleti tevékenység költségei állnak az élen, de a verseny erőssége (lehetséges erősödése) is sokakat aggaszt. Az állami szabályozás kiszámíthatatlansága régóta nehezíti a vállalkozók életét régiótól függetlenül. Ez tükröződik vissza jelen esetben is.

Az innovációs folyamat egyes állomásait a kérdőív három részre tagolva tartalmazza.

Az innovációs folyamat lépései ezek szerint:

ötletgyártás → ötlet fejlesztés → üzleti megvalósítás

Kérdőívben a különféle lehetséges közreműködő, segítő intézményeket mindhárom fázisban szerepeltettük, és arra voltunk kíváncsiak, hogy ezek mennyiben segítik a KKV szektor szereplőit az innovációs tevékenységük során. A lehetséges válaszok soha, néha illetve gyakran voltak. Arra külön is rákérdeztünk, hogy az ötletgyártás, ötletfejlesztés illetve az üzleti megvalósítás milyen arányban történik cégen belül, vagy a lehetséges partnerek bevonásával.

5.ábra Segítő intézmények az ötletgyártásban*Forrás: saját szerkesztés*

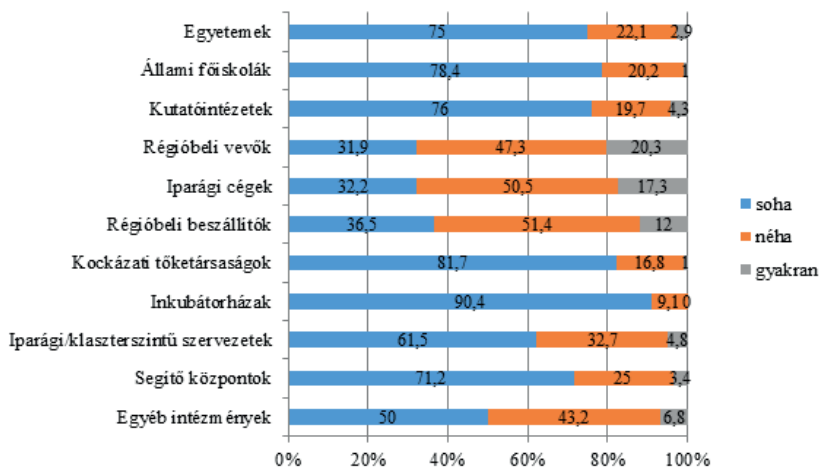
Ahogy a fentiekből világosan kiderül, leginkább a régióbeli vevők segítik a KKV-k ötletgyártását. Bár a gyakran válaszok aránya itt is negyven százalék alatti, a néha és a gyakran együtt megközelíti a 90%-ot. Jelentős pozitív szerepet az iparágbeli cégek és a beszállítók játszanak még. Az inkubátorházak a skála másik végén szerénykednek, gyakran választ senkitől sem kaptunk. Feltűnő a tudományos intézmények visszafogott szerepvállalása. Mindegyiknél hetven százalék fölötti a soha válaszok aránya, míg a gyakori kapcsolat kivétel szamba megy. (4. táblázat)

Ötletgyártás a cégen belül	Gyakoriság	Arány (%)	Érvényes megoszlás (%)	Kummulatív megoszlás (%)
0-25%	19	7,6	7,8	7,8
25-50%	28	11,2	11,5	19,3
50-75%	87	34,7	35,7	54,9
75-100%	110	43,8	45,1	100,0
összesen	244	97,2	100,0	
Hányos	7	2,8		
Mindösszesen	251	100		

4.táblázat Az ötletgyártás hány %-ban történik kizárólag cégen belül?

Forrás: saját szerkesztés

Mint a fentiekből kitűnik, az ötletgyártás közel 80%-ban inkább házon belül történik, míg a külsők dominanciája mellett ilyen jellegű tevékenység húsz százalékos alatti arányban fordul elő. (6. ábra)

6.ábra Segítő intézmények az ötlet fejlesztésben

Forrás: saját szerkesztés

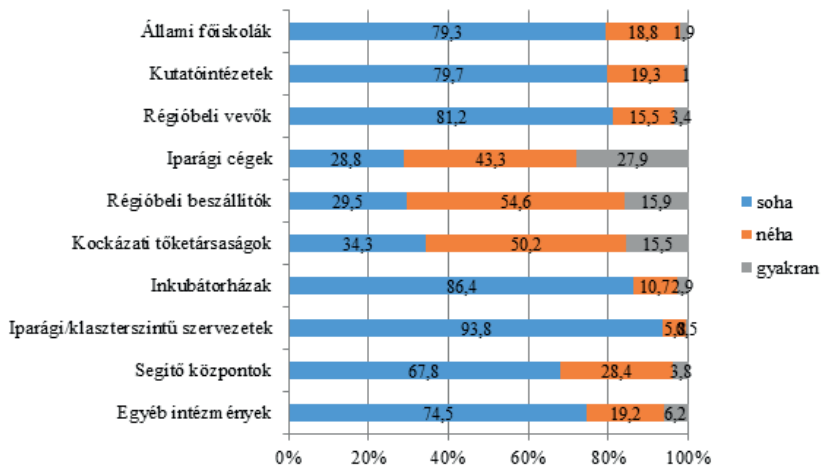
Az ötletgyártáshoz képest az ötletfejlesztésnél leginkább abban érhető tetten a változás, hogy a korábbi fázisban is legaktívabb szereplők súlya érzékelhetően megnövekszik. Ugyanakkor a tudományos szféra szerepe az egyébként sem magas szintről némiképp tovább süllyed. A hivatásszerűen is a KKV-k segítségével foglalkozó inkubátorok továbbra is sereghajtók. (5. táblázat)

Ötletfejlesztés a cégen belül	Gyakoriság	Arány (%)	Érvényes megoszlás (%)	Kummulatív megoszlás (%)
0-25%	18	7,2	7,3	7,3
25-50%	32	12,7	13,1	20,4
50-75%	81	32,3	33,1	53,5
75-100%	114	45,5	46,5	100,0
összesen	245	97,6	100,0	
Hiányos	6	2,4		
Mindösszesen	251	100		

5.táblázat Az ötletfejlesztés hány %-ban történik kizárólag cégen belül?

Forrás: saját szerkesztés

Az ötletgyártáshoz képest alig fedezhető fel elmozdulás, némi további bezárkózás mutatkozik ezen a téren, pedig az ötletfejlesztés elvileg lényegesen jelentősebb külső szerepvállalást is elbírna, különösen azért, mert a végső fázis (üzleti hasznosítás) előtt még komoly külső tudásra lehet szükség.

7.ábra Segítő intézmények az üzleti megvalósításban

Forrás: saját szerkesztés

Az üzleti megvalósításban már érezhetőek bizonyos eltolódások a korábbi két fázissal szemben. Bár nagyon alacsonyról indultak, de az inkubátorházak szerepe érezhetően megnőtt. A régióbeli vevők szerepe visszaszorult, míg a régióbeli beszállítók és az iparági cégek szerepe dominánssá vált. Kifejezetten érdekes a kockázati tőketársaságok aktivizálódása a végső fázisra. (7. ábra)

Üzleti hasznosítás a cégen belül	Gyakoriság	Arány (%)	Érvényes megoszlás (%)	Kumulatív megoszlás (%)
0-25%	18	7,2	7,4	7,4
25-50%	28	11,2	11,5	18,9
50-75%	74	29,5	30,3	49,2
75-100%	124	49,4	50,8	100,0
összesen	244	97,2	100,0	
Hiányos	7	2,8		
Mindösszesen	251	100		

6.táblázat Az üzleti hasznosítás hány %-ban történik kizárólag cégen belül?

Forrás: saját szerkesztés

Az üzleti hasznosítás vonatkozásában megállapítható, hogy a megközelítőleg 80-20-as arány mindhárom fázisban jelen van, vagyis a zömében házon belüli innovációs tevékenység mintegy nyolcvan százalékban tapasztalható, míg a külsők domináns részvételével végrehajtott innovációs aktivitás húsz százalékos nagyságrendben érzékelhető. (6. táblázat)

Összességében megállapíthatjuk, hogy a régió vállalkozásai az innovációs folyamatban csak mérsékeltén működnek együtt különféle intézményekkel, illetve üzleti partnereikkel, tehát előzetes várakozásunk ebben a tekintetben is beigazolódtott. Ez a visszafogottság természetesen kölcsönös, hiszen mindkét fél hajlandósága szükséges ahhoz, hogy valamiféle gyümölcsöző együttműködés létre jöhessen. Arról, hogy az egyes potenciális partnerek esetében ki tartózkodóbb, a válaszadó cégek maguk, vagy a lehetséges partnerek, ezen felmérés alapján nem adható egyértelmű válasz. Kizárólag a végeredményt tudjuk rögzíteni. Azt viszont mindenképpen állíthatjuk, hogy a régió felemelkedése szempontjából kiemelkedően fontos lenne a fentiekben bemutatott kapcsolatrendszerben rejlő lehetőségek lényegesen magasabb szintű kihasználása.

Következtetések

A felmérésünk eredményeként látható, hogy az Észak-magyarországi KKV szektor intézményi bázisa még gyengének mutatkozik, az üzleti környezet összességében inkább versenyhátrányt jelent az itt letelepedett cégek számára, mintsem előmozdítaná üzleti sikerüket és hozzájárulna versenyképességük fokozódásához. Fordítva, a relatíve gyenge versenypozícióban lévő vállalkozások sem képesek jelentős mértékben hozzájárulni a régió versenyképességéhez. Az innovációs folyamat három

elemét vizsgálva látható, hogy az intézmények bekapcsolódása az innovációs tevékenységbe meglehetősen visszafogott. Jó okkal feltételezhető, hogy az együttműködés nem elsősorban az anyagi erőforrások szűkösségéből fakad, hanem a bizalom hiányából és az információ elégtelenségéből. A helyzet javítására az összes érintett bevonásával kellene átfogó programot kidolgozni az egész régió szintjén. Ebben a regionális fejlesztésért felelős szervezeteken túl a vállalkozások különféle képviselői és a tudományos intézmények is aktív szerepet kellene vállaljanak.

Felhasznált források:

- BORBÁS, L. (2005) A kis- és középvállalkozások versenyképessége az Észak-magyarországi régióban. In: Gulyás László, Baló Tünde (szerk.) Európai kihívások III.: Tudományos Konferencia. 602 p. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Szegedi Élelmiszeripari Főiskolai Kar, pp. 64-69.
- BUCKLEY, P. J. et al. (1992) The internationalization of service firms: A comparison with the manufacturing sector. *Scandinavian International Business Review* Volume 1, Issue 1, 1992, pp 39-56.
- CSATH, M. szerk. (2011) Az innovációt befolyásoló és kísérő tényezők vizsgálata a hazai KKV-kban kutatás zárótanulmánya. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola (KJF).
- CZAKÓ, E. (2000) Versenyképesség iparágak szintjén - a globalizáció tükrében; PhD értekezés Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástani Doktori Iskola.
- CZAKÓ E. (2004) Gazdasági szerkezet és versenyképesség az EU csatlakozás után In: Barta Györgyi, Kádár Kata, Katona József, Mészáros Tamás, Papanek Gábor, Perényi Áron, Román Zoltán, Bagó Eszter; Bélyácz Iván (szerk.) VIII. Ipar- és Vállalatgazdasági Konferencia. Pécs, pp. 219-226.
- KADOCSA, Gy. (2004) Research and Development of the SME-s at Budapest Tech. In: Budapesti Műszaki Főiskola (szerk.) Budapest Tech Jubilee Conference: Science in Engineering, Economics and Education.
- LOSONCZ, M. (2004) Hungary's Competitiveness in an International Comparison – A Supply-side Approach; *Acta Oeconomica*, Vol. 54. Issue 2.
- PORTER M. E. (1990) The competitive advantage of nations; *Harvard Business Review*, March-April.

- PORTER M. E. (1998) Clusters and the new economics of competition; Harvard Business Review; Vol. 76 Issue 6.
- PORTER M. E. (2001) Clusters of Innovation: Regional Foundation of U.S. Competitiveness. Council of Competitiveness, Washington.
- PORTER M. E. (2008) The five competitive forces that shape strategy; Harvard Business Review, January.
- LENGYEL I. (2000) Porter-rombusz: A regionális gazdaságfejlesztési stratégiák alapmodellje; Tér és Társadalom, XIV. evf. 4. szám.
- MAJOROS, P (1997) A külgazdasági teljesítmény, mint a nemzetközi versenyképesség közvetlen mércéje, illetve a technikai színvonal közvetett jelzője Budapest: Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, Vállalatgazdaságtan Tanszék, 1997. 82 p. (Versenyben a világgal)
- SZENTES, T. (1999) TÖRÖK H. (szerk.) Világgazdaságtan. 1. köt.: Elméleti és módszertani alapok. Budapest: Aula, 1999. 947 p.
- SZERB, L. (2008) A hazai kis-és középvállalkozások fejlődését és növekedését befolyásoló tényezők a 2000-es évek közepén. Vállalkozás és Innováció. 2. évf. 2. szám. pp. 1-35.
- SZERB, L. et. al (2016) Versenyképesség országos, regionális és egyedi vizsgálata és elemzése a magyar kisvállalatok körében: magyar kisvállalatok (MKKV szektor) versenyképességének kompetencia alapú mérése és komplex vizsgálata: 2016 február változat Pécs: Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar (PTE KTK). 52.p.
- TÖRÖK, Á. (2003) Mit mérünk mivel? A versenyképesség értelmezéséről és mérési problémáiról In: Fogarasi J (szerk.) EU-csatlakozás és versenyképesség: GKI-tanulmányok. 159 p. Budapest: Miniszterelnöki Hivatal Stratégiai Elemző Központ, 2003. pp. 73-106. (Európai Tükör Műhelytanulmányok; 93.)
- TAKÁCS, I. (2014) Az Észak-magyarországi régió pozicionálása a gazdasági-társadalmi jellemzők alapján. Közgazdász Fórum, Kolozsvár. pp.114-135.

- TAKÁCS,I. szerk. (2017) Az együttműködési attitűdök gazdasági-társadalmi ható-
tényezői az Észak-magyarországi régióban működő KKV-kban.
- TAKÁCS-GYÖRGY, K. (2014) Kis-és középvállalati menedzsmentjellemzők egy
észak-magyarországi felmérés tükrében. pp. Közgazdász Fórum, Kolozsvár.
150-166.
- TIBOR, Á. (1998): Miért buknak meg a vállalkozók Magyarországon? In: Renais-
sance of SMEs in the globalized economy. Verlag KMU HSG.

Szerző:

Borbás László
adjunktus
Óbudai Egyetem, Keleti Károly Gazdasági Kar
Szervezési és Vezetési Intézet
borbas.laszlo@kgk.uni-obuda.hu

SZERZŐK JEGYZÉKE / LIST OF AUTHORS

OLÁH Judit, 13
TACSI Róbert, 13
FÁRI Miklós, 13
POPP József, 13
CSIPKÉS Margit, 47

NAGY Lajos, 47
BARTHA Ákos, 73
SEBESTYÉN TIHAMÉR Tibor, 95
BORBÁS László, 125

A KÉZIRATOK LEKTORAI / REVIEWERS OF MANUSCRIPTS

BUJDOSÓ Zoltán
BURAI Péter
DINYA László
EISLER József
HERCZEG Béla
LEHOCZKY Éva

POPP József
SOLTÉSZ Angéla
TAKÁCSNÉ GYÖRGY Katalin
TÉGLA Zsolt
ZSÓFI Zsolt